

PROSTOR IN SOCIOLOGIJA

V tem tekstu avtor predstavlja širši kontekst in skupni imenovalec tematskega jedra te številke Družboslovnih razprav. Pri tem ugotavlja, da so utrjeni spoznavni okviri kot jih predstavljajo urbana in ruralna sociologija, ali sociologija lokalnih skupnosti postali preozki za celovito in sistematično pojasnjevanje (determiniranosti) prostorske organizacije in sprememb na vseh ravneh teritorialno - družbene organizacije. Razvojni procesi (globalizacija - individuacija) terjajo razširitev tako v smeri večravnenske analize kot z vidika preseganja sektorske omejenosti. Oboje predpostavlja poenoteno pojasnjevanje sprememb v širšem prostoru. Vendar pa neomarksistična družbena (urbana) teorija, ki je na ideološki podlagi privedla do popolne marginalizacije prostora, tega ni dopuščala.

Tudi (urbana) sociologija v Jugoslaviji je v preteklih dveh desetletjih preveč pasivno sledila "novim" tokovom na Zahodu, tako da se je sama znašla v paradoksalnem položaju: kot svoj glavni vir je upoštevala "neprostorsko urbano sociologijo" in se na taki podlagi vključevala v razreševanje problemov prostorske organizacije ter prostorskega in urbanističnega planiranja v praksi. Avtor sicer ne vidi rešitve v nasprotnem ekstremu (fetišizmu prostora), temveč se zavzema za poenoteno obravnavanje družbeno - prostorske dinamike in v tem smislu nakazuje perspektivo izgrajevanja prostorske sociologije.

The author's aim is to present the broader context and the common denominator of this volume's thematic core. While doing this, he has come to the conclusion that the established cognitional frames represented by both urban and rural sociology as well as by sociology of local communities have become too narrow to be able to perform an overall and systematic interpretation of the (deterministic nature of) spatial organization and changes taking place on all levels of territorial social organization. The developmental processes (globalization - individuation) require an expanded approach involving also the multi-level analysis as well as the aspect of overcoming the sectorial limitation, which, however, presupposes an unified interpretation of changes taking place within the larger environment. The neomarkist social (urban) theory did not permit such an approach, moreover, its ideological basis entailed a complete marginalization of the space.

During the past two decades, the (urban) sociology in Yugoslavia followed much too passively the "new" streams emerging in the West, thus getting itself into a rather paradoxical situation: it has considered as well as employed as its major source the "non-spatial urban sociology" on the basis of which it has participated in the resolution of the actual problems occurring in the field of spatial organization and in the field of spatial and urban planning. According to the author, the resolution of this paradox, however, does not lie in applying the opposite extreme concept (fetishism of space), but in the unified treatment of the social - spatial dynamics in terms of which the spatial sociology could be built up.

prostorska sociologija, kritična urbana teorija, družbene znanosti

1. Kaj objavljamo?

V tem zvezku 'Družboslovnih razprav' objavljamo izbor prispevkov, ki bi jih konvencionalno uvrščali v urbano ali ruralno sociologijo ali sociologijo lokalnih skupnosti. Vendar bomo videli, da zlasti tisti iz prvega dela v številnih pogledih presegajo te ustaljene subdisciplinarne okvire. S tem pa obenem načenjajo vprašanje o tem, kaj je potem še njihov skupni imenovalac? Predno pa poskušamo podati odgovor na to vprašanje, si oglejmo diapazon predmetnih področij, ki jih zajemajo.

V grobem lahko vključene prispevke razdelimo v dve skupini. Teksti iz prve skupine obravnavajo družbenoprostorske spremembe v širšem kontekstu dolgoročnih razvojnih tokov in še zlasti z vidika prehoda od 'industrijske', 'fordistične' ali 'moderne' k 'postindustrijski', 'postfordistični' ali 'postmoderni' prostorski organizaciji. Pri tem Mlinar predstavi svojo izpopolnjeno konceptualizacijo (paradigmo), ki naj bi bila zadosti inkluzivna, da bi zajela protislovnost tega dogajanja tako na mikro kot na makro ravni analize, in obenem predstavi poskus njene aplikacije. Gantar podaja svojo oceno stanja v neomarksistični urbani sociologiji in predstavi širši pregled današnjih razprav o fordizmu in fleksibilni akumulaciji. Strassoldo na podlagi zgodovinsko razvojnih izkušenj izpostavlja razmerje med lokalno pripadnostjo in globalno uvrstitvijo. V določenem smislu je temu komplementarna Williamsova obravnava, ki razkriva, kako (namesto nekdanjih togih struktur in strnjene naselitve) danes vse bolj raznovrstne populacije uveljavljajo svojo identiteto v okviru lastne 'niše' v prostoru. To pa bi lahko šteli tudi kot pojavno obliko procesa individuacije. Makaro-

vič pojasnjuje različno izrabo prostora, tako na podlagi zgodovine kot tudi nekaterih lastnih modelov in interpretacije zakonitosti družbenega razvoja.

Prispevki iz druge skupine vključujejo nekatere bolj specifične teme, ki so aktualne za naše razmere, bodisi da jih avtorji obravnavajo na podlagi empiričnega gradiva ali na podlagi literature in izkušenj v mednarodnem merilu. Verlič-Deklevova analizira razlike v družbenem standardu med mestnimi in podeželskimi naselji. Kos izpostavlja razmerje med formalno in neformalno sfero v urejaju prostora. Mandičeva daje širok pregled mednarodnih socioloških razprav in spoznanj o privatizaciji stanovanjske preskrbe. Hojnik-Zupančeva pa proučuje vprašanja, ki zadevajo (ne)samostojnost starega človeka v bivalnem okolju. Končno še Bergnachova predstavlja svoja pristopna vprašanja k raziskovanju dveh obmejnih mest – Gorice in Nove Gorice.

Tematsko se na to navezuje še recenzija knjige A. Barbič "Kmetov vsakdan" in knjige M. Castellsa "Informacijsko mesto" ter prikaz aktivnosti s področij prostorske sociologije na kongresu v Madridu.

2. Usmeritev k prostorski sociologiji

Eden od skupnih imenovalcev vsem tem sociološkim temam (nekoliko odstopa le obravnava privatizacije stanovanjske preskrbe) je njihova **prostorska razsežnost**. Drugi skupni imenovalec pa lahko z manjšimi odstopanji – prepoznamo v procesih individualizacije in globalizacije. Ker bo o drugem več govora kasneje, naj se na tem mestu zadržim le pri vprašanju prostora.

Ali prostor zares lahko predstavlja skupno podlago za sociološko pojasnjevanje tako različnih predmetnih področij, kot jih obravnavamo v tem zvezku 'Družboslovnih razprav'? Ali ima prostorska organizacija stanovanjske površine in bivanega okolja za ostarele karkoli skupnega s takšnimi vprašanji, kot je avtonomija in integracija v evropskem ali svetovnem merilu? Koliko je prestrukturiranje znotraj konkretnega mesta mogoče pojasnjevati s spremembami v svetovnem merilu?

Prostora ne moremo uporabiti kot skupno pojasnjevalno podlago:

- a) če bi prostor absolutizirali kot neodvisno determinanto, samo zase, ki nam kot taka seveda ne more pojasnjevati dinamike družbenih sprememb in
- b) kadar se v sociološkem raziskovanju omejimo le na vsebino, ki ne zadeva prostorskih vidikov obravnavanih pojavov (če npr. 'stanovanjsko vprašanje' proučujemo, ne da bi pri tem obravnavali njegove prostorske razsežnosti).

Če bi prostor povsem izločili iz družbenega dogajanja, potem kot tak postane **prazna danost**, ki ne more predstavljati samostojnega predmeta in podlage za nekakšno 'sociologijo prostora' (ali 'sociologijo teritorija'). Pač pa lahko prostor

upoštevamo kot inherentno razsežnost samega družbenega življenja in si v tem smislu prizadevamo za konstituiranje 'prostorske sociologije'. Ta naj bi vključevala celovito in sistematično raziskovanje in pojasnjevanje prostorske organizacije in pogojevnosti sprememb na vseh ravneh teritorialno-družbene organizacije. S tako razširjenim spoznavnim okvirom naj bi presegli sedanje enostranosti in nedoslednosti, do katerih prihaja s tem, ko prostorsko razsežnost družbenega življenja v sociologiji izrecno obravnavamo (bodisi da to pomeni dejansko proučevanje ali pa le nasprotovanje njenemu pomenu) le znotraj urbane sociologije. S preusmeritvijo k prostorski sociologiji je podano izhodišče, da ločeno obravnavanje posameznih ravni prostorske oz. teritorialne organizacije (lokalno, regionalno, nacionalno, globalno), kot da le-te nimajo ničesar skupnega, poenotimo, zmanjšamo sedanjo 'odvečnost' (redundancy) v raziskovanju in povečamo kumulativnost sociološkega znanja.

Predložena razširitev spoznavnega okvira obenem pomeni, da s tem bistveno razširjamo naše razumevanje relevantnosti spoznanj tudi na tista (sub)disciplinarna področja, ki navidezno nimajo nikakršne zveze s prostorsko problematiko. S tem obenem reagiramo na paradoksalno situacijo, ki se danes kaže v tem, da npr. znotraj - še zlasti neomarksistične - urbane sociologije o prostorski organizaciji družbenega življenja najdemo manj kot pa v vrsti drugih področij sociološkega raziskovanja.

Če npr. poskušamo pojasnjevati prostorsko organizacijo z zornega kota paradigme individuacija-globalizacija, s tem odpiramo dostop do bogastva spoznanj znotraj sociologije dela (npr. vse večja fleksibilnost v prostoru in času, vse manj dela na samem delovnem mestu, delo na domu, decentralizacija proizvodnje ipd.), v okviru sociologije zdravstva in medicine (odpiranje zdravstvenih institucij, samodiagnoza in samozdravljenje na domu, 'telemedicina', prostorski okviri individuacije zdravljenja v bolnišnicah), v sociologiji izobraževanja (zmanjševanje velikosti šolskega razreda, fleksibilno prehajanje na manjše delovne skupine in občasno shajanje večjega števila učencev, izobraževanje na daljavo), v sociologiji družine (spremembe v velikosti in strukturi družine, prostorske implikacije zgodnejšega osamosvajanja mladit, možnosti bolj selektivnega vključevanja in izključevanja posameznih članov), v sociolingvistiki in še zlasti geolingvistiki (ko gre za teritorialno razširjenost, ohranjanje in izumiranje posameznih dialektov in jezikov); nadalje najdemo številna relevantna spoznanja v socioloških in komunikoloških raziskovanjih družbenih posledic širjenja uporabe nove informacijske in telekomunikacijske tehnologije, ki (vzemimo ekstremni primer, tj. satelitske komunikacije) najbolj radikalno spreminjata pomen fizične distance ipd.

Če to bogastvo relevantnih spoznanj ostaja razpršeno, prikrito in neupoštevano, hkrati pa imamo celo znotraj urbane sociologije tendence, da bi le-to razumeli kot

'neprostorsko urbano sociologijo' (Saunders, 1986), vse to vendarle terja še dodatno pojasnilo!

3. 'State of the art'

Da bi pojasnili nakazano stanje in razloge, zaradi katerih že do sedaj ni prišlo do ustrežnejše spoznavne organizacije, npr. pod imenom 'prostorska sociologija', se je treba vsaj na kratko zaustaviti ob razpravah o pomenu prostora in prostorske razsežnosti družbenega dogajanja, ki se zadnji dve desetletji odvijajo v okviru ('kritične') družbene teorije.

Nasplošno je značilno, da družbena teorija ni zadosti resno upoštevala niti prostorske niti časovne razsežnosti družbenega življenja. Do takšne ocene je prišel že Giddens (1979, 202), ki je v zvezi s tem zapisal: "Na prvi pogled ni nič bolj banalnega in nepoučnega kot to, če trdimo, da se družbena dejavnost odvija v času in prostoru. Toda niti čas niti prostor nista bila vključena v središče družbene teorije, običajno jih bolj obravnavajo kot 'okolja', v katerih se odvija družbeno delovanje ..., ne pa kot sestavino njegovega pojavljanja."

Do takšnega izrinjanja prostora iz družbenih znanosti je v veliki meri prihajalo zato, da bi že a priori odpravili vsakršno misel o morebitni zvezi z geografskim determinizmom ali 'prostorskim fetišizmom'.

Še posebej je šlo pri tem za vlogo (neo)marksizma. Ta se je v sociologiji in geografiji uveljavljal kot tradicija, ki je izkjučevala prostorskost ali pa je celo aktivno nastopala proti njej. Poskuse usmerjanja pozornosti k prostoru so zavračali kot teoretično in politično nesprejemljivo diverzijo od osrednje problematike, ki jo predstavlja analiza razredov, razredne zavesti in razrednega boja. Prostorsko naj bi se pojavljalo v okviru marksizma samo še kot nekakšna postranska nadrobnost in površinski odsev bolj temeljnih družbenih proizvodnih odnosov in prostorsko abstrahiranih 'zakonov gibanja'. Pri tem je bila potisnjena v stran argumentacija, da je prostorskost inherentna lastnost samega družbenega življenja. V razpravi, ki je predpostavljala, da sta prostor in razred dva ločena in morebiti celo nasprotujoča si reda, ni bilo dosti izbire. Razred naj bi bil pripoznan kot prevladujoč in določujoč, prostor pa kot tisti, ki le odraža in ima podrejeno vlogo (Soja, 1985, 112).

Tako nam Castells v svojih delih predstavlja bolj nekakšno **klasifikacijo** predmetov, aktivnosti in družbenih odnosov v 'mestnem prostoru' kot pa analizo njihove prostorske organizacije (gl. tudi Saunders, 1986, 241). Čeprav se je sicer v številnih pogledih opiral na Lefebvra, je vsaj v sedemdesetih letih kritično zavračal njegovo interpretacijo pomena prostora in zahtevo, da mora družbena teorija vključevati

časovno prostorsko konstitucijo družbene strukture že v samem izhodišč (Lefebvre, 1974, Thrift, 1983). Vendar se je kasneje tudi Castells nekoliko umaknil, tako da je v svojem delu 'The City and the Grass-Roots' (1983, 4) med drugim zapisal. "Prostor ni 'odraz družbe', prostor je družba .... Zato človeška akcija producira prostorske oblike."

Nekateri so priznavali pomen prostora le v konkretnih situacijah, ki za razliko od abstraktnega (Saunders, 1986) vedno dobijo posebno prostorsko obliko. Pri tem je značilno, da je prišlo tudi do disciplinarnih nasprotij med radikalno sociologijo in marksistično geografijo. Geografi so bolj opozarjali na to, da je šla radikalna kritika - ki je najbolj vidno nastopila v sedemdesetih letih - predaleč v zavračanju pomena prostorske organizacije stvari, distance in geografske diferenciacije (Massey, v: Gregory in Urry, 1985, 9). Medtem ko sta Castells in podobno tudi Saunders urbani sociologiji odvzela njen teoretični predmet, ki bi se kakorkoli dotikal prostora, imamo na drugi strani najbolj vnetega zagovornika potrebe po 'respacializaciji' družbene teorije, to je geograf Edvard Soja (1985, 1989). Med drugim je tudi on že opozoril na nedoslednost, ki se pojavlja pri Castellsu in Saundersu in se kaže v tem, da po eni strani marginalizirata pomen prostora, po drugi strani pa vendarle vztrajata pri obravnavi urbanega kot teoretskega predmeta, s tem ko se npr. osredotočata na 'urbano' politiko kolektivne potrošnje, ali pa ko Castells obravnava 'urbana' družbena gibanja. Tako je zlasti Saunders padel v epistemološko past, ko na vsak način poskuša ohranjati 'intelektualno kontinuiteto' in nominalno disciplinarno integriteto urbane sociologije (Soja, 1989, 69).

4. Sklepne ocene

Zdi se, da se je prikazana razprava približala svoji zgornji meji in nevarnosti, da postane brezplodna. Glede na to bom na tem mestu podal še nekaj svojih sklepnih ocen te razprave. Pri tem izpostavljam naslednje:

1. Razprava se je do sedaj odvijala na preveč splošni ravni, ostajala je preveč pavšalna, kot da se pomen prostora v teku časa (zgodovine) ne bi razlikoval in spreminjal in kot da bi bil enak za vse strukturne kategorije prebivalstva. Takšna raven razprave tudi ni mogla upoštevati različnih funkcij prostora in dejstva, da se njihov pomen (lahko) spreminja neenakomerno ter v različnih ali celo nasprotnih smereh. Na primer vloga prostora kot bariere, upora (friction) se z razvojem tehnologije zmanjšuje, medtem ko se pomen prostora kot 'kontejnerja' ali pa kot zaščite (nacionalne ali individualne) identitete povečuje.

2. V okviru 'kritične družbene (urbane) teorije' je bila v teh razpravah zelo močno prisotna ideološka razsežnost tematike. Ta je pogojevala določen apriorizem v pristopu k obravnavi predmeta in obenem predstavljala zožitev epistemoloških okvirov pojasnjevanja. Namesto dejanskega razkrivanja determinacijskih sistemov smo kot rezultat raziskovanja dostikrat dobili preprosto konstatacijo o tem, da gre za ideologijo, ki zakriva, maskira dejanske interese ipd. V zvezi s tem razkrivamo zelo presenetljivo nedoslednost Castelleovega strukturalizma, ki se kaže v naslednjem: po eni strani je radikalno izločal sfero subjektivnega, vlogo posameznika, človekove osebnosti ipd., obenem pa je iz svoje 'teoretizacije' izločal tudi vse tisto, kar predstavlja značilne naravne (fizične, biološke) danosti, ki jih politično gibanje, vsaj kratkoročno, ne more obvladovati. V tem kontekstu lahko razumemo tudi težnjo k marginalizaciji vloge prostora.
3. Neomarksistična urbana teorija na Zahodu je bila v drugačnem položaju kot pri nas v Jugoslaviji ali v drugih 'socialističnih' državah. V kapitalistični družbi na Zahodu je namreč prišla do izraza predvsem njena kritična distanca do sistema kot celote ne pa tudi operativno in afirmativno vključevanje v iskanje konkretnih rešitev. Glede na to je ostajala na splošni, globalni ravni, saj bi drugačna vloga pomenila, da sama postaja instrument za ohranjanje sistema, ki ga v celoti zavrača.
V Jugoslaviji, kjer smo sicer, navzlic omejitvam, imeli močno prisotno kritično sociologijo, so spodbude za obravnavo prostorske organizacije družbenega življenja vendarle prihajale predvsem s strani urbanistične prakse. Tako se je urbana sociologija v Jugoslaviji znašla v paradoksalnem položaju. Po eni strani je z veliko mladostno vnemo sledila novim kritičnim tokovom, ki so na Zahodu izšli iz 1968. leta. Po drugi strani pa se je na svoj način odzivala na vsakdanje izzive urbanističnega in prostorskega planiranja, ki je terjalo operativno sodelovanje ter afirmativni pristop in konkretne rešitve. Na ta način se je nasprotje med sociologijo, ki je že nasploh usmerjena k raziskovanju splošnejših družbenih zakonitosti, ter urbanistično prakso, ki jo zanimajo predvsem konkretni primeri, še zaostri. Tu imamo paradoks: 'Neprostorska urbana sociologija', ki se je obenem distancirala od urejanja konkretnega, je bila v sedemdesetih in osemdesetih letih glavno izhodišče za delovanje sociologov v naši urbanistični praksi.
4. Glede na navedeno ne vidim racionalne osnove, da bi se v obravnavi prostorske organizacije družbe omejevali na neomarksistično urbano sociologijo oz. na tiste vire, ki so prav prostoru posvečali relativno najmanjšo pozornost. Prav takšno omejevanje in potencirana izključnost in samozadostnost te 'šole' pa je bila značilna za njene najbolj vnete privrženice v

inozemstvu in pri nas.

Že iz njenih lastnih okvirov se danes nakazuje navezave na mikrosociološko analizo, še zlasti z vidika prostorske organizacije grajenega okolja (King, 1980, 1990). Čeprav se tudi v nasprotni smeri izpostavljam o nevarnosti n.pr. 'arhitekturnega determinizma' - na kar je že pred časom opozoril Maurice Broady - je vendarle na tej ravni tudi dosti bolj neposredno razviden pomen različne prostorske organizacije za življenje ljudi.

Upoštevati pa je treba tudi dela sociologov - kot je na primer Goffman (1959, 1961) - ki jih v zvezi s prostorsko analizo le redkokdaj upoštevajo.¹ Goffman je proučil, kako ljudje uporabljajo prostor v različnih vsakdanjih življenjskih situacijah, ko gre npr. za 'predstavljanje sebe v vsakdanjem življenju' ali pa za značilne situacije v 'totalnih institucijah'. Šele avtorji, ki se neposredno srečujejo z različnimi konkretnimi prostorskimi organizacijami življenja (Goffman, King, Prior idr.), kažejo več razumevanja za razlago, da prostor in družba nista le ločeni sferi realnosti, temveč da prostor predstavlja inherentno sestavino predmetnega področja sociološkega proučevanja, torej ne le ozadje ali sceno, na kateri bi spremljali družbeno dogajanje.

5. Za razliko od 'kritične urbane teorije', ki je marginalizirala vprašanja prostora, se tudi izkustveno kaže, da se najintenzivnejši konflikti danes pojavljajo prav v zvezi s prostorom in okoljem; tako na lokalni kot tudi na nacionalni ali nadnacionalni ravni. Prostor kot omenjena dobrina obenem dobiva vse večji pomen, s tem ko se tudi na individualni ravni zmanjšujejo razpoložljive površine (npr. zmanjšuje se velikost parcel, povečuje pa število

---

1 Že Goffman je dokazal, da sociologija lahko in da mora proučevati ne samo, kako prostor obstaja 'tam zunaj', kot nekaj, kar je eksterno in nasprotno posameznikom, temveč, kako se uporablja tukaj in zdaj, v epizodičnih izražanjih družbene interakcije. Res pa je, da je njegova analiza prostora povsem podrejena njegovim humanističnim preokupacijam, znotraj katerih prostorske ureditve dobivajo svoj smisel samo v toliko, v kolikor služijo ciljem subjektov, ki vstopajo v medsebojne interakcije. Obenem pa pri prostoru in prostorski organizaciji vendarle ne gre le za 'predstavljanje'; prostor je več kot le okolje, znotraj katerega se odvija določena dejavnost in izraža neka zavest. "Prostor konstituira prav tako kot predstavlja družbeno in kulturno eksistenco; prostor vstopa v samo produkcijo in reprodukcijo človeškega življenja in vsakršna analiza institucionalne arhitekture mora razkrivati načine, kako do tega prihaja." (Prior, 1988, 90) V svoji študiji, ki je zadevala 'arhitekturo bolnišnice', je Lidsay Prior prikazal, da arhitekturne značilnosti ne obstajajo izven in prek oblik mišljenja in prakse, ki jih je proizvedla, in da je zato napačno govoriti o 'logiki prostora' ali o prostorskih lastnostih, ki so neodvisne od opazovalcev in akterjev. "Prostor in prostorske kategorizacije obstajajo v svoji lastni zgodovini in omejujejo prav tako kot izražajo in tvorijo različne oblike družbene dejavnosti." (Prior, 1988, 110)

različnih rezervatov, ki niso dostopni za individualno rabo ipd.). Tako imamo pred sabo po eni strani perspektivo zmanjševanja razpoložljivega prostora glede na število prebivalcev, po drugi strani pa – še prav v zvezi s procesom individualizacije – vse večje potrebe po prostoru. Individuacija terja vse več prostora tako z vidika možnosti izražanja identitete posameznikov in skupin (vsakdo išče svojo 'nišo') kot tudi glede na njegovo zaščitno ('tamponsko') vlogo. Hkrati pa se dejansko zmanjšujejo razpoložljive zemljiške površine in povečujejo restriktivni ukrepi glede njihove uporabe.¹

6. Tudi ugotovitve o tem, da se v določenih okvirih zmanjšuje determinacijska vloga prostora tako z razvojem družbe kot tudi z uveljavljanjem osebnosti posameznika, same po sebi še niso zadostna osnova za to, da bi zavračali 'prostorsko sociologijo'. Danes, ko se približujemo 'postmoderni', 'postfordizmu', 'informacijski družbi' ali 'prostoru tokov', ko gre torej za to, da se vse staplja – kot je s svojim znamenitim delom 'All That Is Solid Melts Into Air' izrazil Marschall Berman – bi sicer morali odpraviti kar vse družboslovne discipline, ki se navezujejo na določene elemente (prostorsko) družbene strukture. Vendar to razkrajanje in stapljanje različnih strukturnih kategorij – kot je za razliko od utopičnih pričakovanj, pokazala tudi naša polpretekla praksa – ne pomeni spremembe od danes na jutri.

Četudi se torej v določenih pogledih pomen prostora zmanjšuje (v zvezi z vlogo informacijske tehnologije pa nas je pred pavšalnim poenostavljanjem o tem posvaril že Harvey, 1989, podobno že Brotchie in sod., 1987), iz tega ne izhaja, naj se sociologija umakne s tega področja. Pač pa je treba razkrivati, koliko z utrjenimi spoznavnimi okviri zaostajamo za dejanskimi spremembami v determiniranosti družbenega dogajanja. V skladu s temeljnimi procesi družbenega prestrukturiranja je treba izpostaviti tudi epistemološke implikacije in reorganizirati tudi spoznavni proces. To pa terja drugačen in nov teoretski pristop, ki je zmožen preseči enostranosti, v katere smo bili ujeti v preteklih desetletjih. Prav to pa bom poskušal v bolj afirmativnem smislu nakazati v svojem drugem prispevku.

Z.M.

---

1 Pri tem so značilne ugotovitve, da se ob novogradnjah delež stroškov za zemljišče v skupnih stroških zmeraj bolj povečuje (Marti, 1984).

Reference

1. **Brotchie John F. et al.** (1987) *The Spatial impact of technological change*, London, Croom Helm
2. **Giddens Anthony** (1979) *Central Problems in Social Theory: Action Structure and Contradiction in Social Analysis*, London and Berkeley
3. **Goffman Erving** (1959) *The Presentation of the Self in Everyday Life*, New York: Doubleday
4. **Goffman Erving** (1961) *Asylums. Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*, New York: Doubleday
5. **Gregory Derek and John Urry (Eds.)** (1985) *Social Relations and Spatial Structures*, London: Macmillan
6. **Harvey David** (1989) *The Condition of Postmodernity*, Oxford: Basil Blackwell
7. **King D. Anthony** (1990) *Urbanism, Colonialism and the World Economy*, London: Routledge
8. **King Anthony** (1990) *Architecture, Capital and the Globalization of Culture*, v: Mike Featherstone Ed.: *Global Culture*, London; Sage Publications
9. **Knorr-Cetina K. and A. V. Cicourel** (1981) *Toward an integration of micro and macro-sociologies*, London: Routledge
10. **Lefebvre Henri** (1974) *La Production de l'Espace*, Paris, Editions Anthropos
11. **Marti Manuel** (1984) *No Place to Hide*, London: Greenwood Press
12. **Massey Doreen** (1985) *New Directions in Space*, v: D. Gregory and J. Urry, 9-19
13. **Mlinar Zdravko** (1979) *Prostorsko združevanje v: Peter Jambreč, ured.: Oblike združevanja in kulture, Univerzum, Ljubljana, 1979*
14. **Prior Lindsay** (1988) *The architecture of the hospital: a study of spatial organization and medical knowledge*, *The British Journal of Sociology*, Vol. XXXIX, No. 1, March 1988
15. **Saunders Peter** (1986) *Social Theory and the Urban Question*, London: Hutchinson Education
16. **Sayer Andrew** (1985) *The Difference that Space Makes*, v: D. Gregory and J. Urry, 49-66
17. **Soja W. Edward** (1989) *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*, London: Verso
18. **Thrift Nigel** (1983) *On the Determination of Social Action in Space and Time*, *Environment and Planning D.: Society and Space*, vol. 1, 23-57
19. **Turner H. Jonathan (Ed.)** (1989) *Theory Building in Sociology: Assessing Theoretical Cumulation*, London: Sage Publication